

OPINIA națională

Revistă săptămânală de informație, opinie și idei de larg interes național
editată de FUNDATIA "ROMÂNIA DE MÂINE"

SOCIETATEA CIVILĂ: AUTONOMIE ȘI INTERESE GENERALE

Prof.dr.Aurelian BONDREA

Dezbaterile actuale în legătură cu funcțiile și eficiența umană a societății civile - dezbatere tot mai active pe plan internațional și încă firave în societatea noastră - aduc în atenția analizei științifice teme de un real interes. Între acestea se află și ceea ce filosoful social german Ralf Dahrendorf numește caracteristicile sau trăsăturile societății civile, a căror înțelegere corectă este de natură a contribui la adâncirea și perfecționarea vieții democratice, în general la afirmarea mai puternică, în perspectivă, a stabilității vieții sociale și a creativității sociale, cu contribuția liberă a cetățenilor.

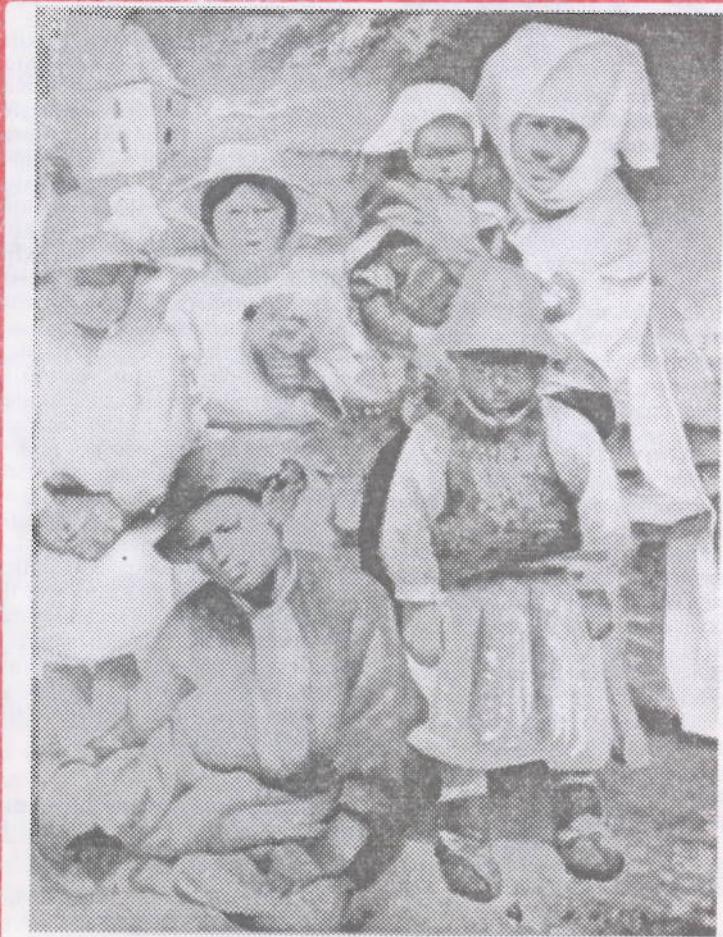
În fond, este vorba despre societatea deschisă ca expresie a experienței în continuu îmbogățire a lumii contemporane, o lume a

cărei experiență oferă o varietate de forme mobile, care "nu încetează de a se crea ele însăși și de a-și gestiona schimbarea" dat fiind că "departe de a se reduce la un organism imuabil, societatea deschisă (și în acest cadru, societatea civilă în diversitatea formelor și structurilor sale, n.-A.B.) acționează asupra ei însăși, adaptându-se continuu și generând propriul său corp social"¹⁾ din care fac parte și structurile societății civile. Dar aceste structuri, constituite și funcționând într-o varietate continuu îmbogățită ca expresie a diversității de interese a oamenilor, a cetățenilor, presupun, ca o altă trăsătură importantă a societății civile, autonomia numeroaselor organizații și instituții. În accepția lui Ralf Dahrendorf,

"prin autonomie trebuie să înțelegem mai ales independența de un centru de putere".²⁾

Se înțelege că este vorba despre o independență exercitată într-un context democratic și ca urmare a aplicării "Constituției libertății", cum numea un alt reputat analist legile fundamentale, constituțiile cu adevărat democratice³⁾, la umbra și în spatele cărora își fac însă loc și forme sau gesturi de autoritarism din partea statului, a puterii politice. Este și motivul pentru care diverse abordări consideră autonomia ca una din cerințele vitale ale organismelor societății civile. În ceea ce îl privește, Ralf Dahrendorf merge, în mod firesc, în întâmpinarea eventualelor preocupări, fie și teoretice, conceptuale asupra sferei de aplicabilitate a autonomiei și ariei de cuprindere a structurilor societății civile.

(Continuare în pag. 6)

PHOEBUS: Portrete din Făgăraș

PLEDOARIE PENTRU PROTECȚIE FAȚĂ DE STRES

Acad. Ștefan MILCU

Stresul este un nou termen care, după o jumătate de secol de la lansarea lui, a dobândit o frecvență banală în limbajul curent. O experiență datorată lui Hans Selye a pus în evidență, la șobolanul imobilizat, apariția unui sindrom neuroendocrin, de apărare-adaptare la situația de constrângere, pe care l-a numit stres datorită analogiei cu o tensiune dereglată la care este supus un mecanism. Originea termenului stres este, deci, de constrângere. Prin analogie a fost utilizat în biologie, reușindu-se să se demonstreze desfășurarea lui, la animale, în trei etape.

Dezvoltarea conceptului, prin extensiune, în biologie și în patologia omului i-a conferit treptat o utilizare complexă, caracterizată prin diferite situații ale existenței și activității umane. Este explicabil de ce s-a demonstrat frecvența și considerabila varietate a factorilor și situațiilor capabile să determine apariția stresului. S-a produs astfel o diversitate a nomenclaturii, de la așa-numitul eustres, favorabil de fapt adaptării organismului la agenți stresanți și la situații de distres, aflate la originea diferitelor fenomene patologice. Aici, termenul distres

are sens de tulburare, de disfuncție. Această extensie a facilitat apariția unor generalizări care marau, de fapt, o ignorare a cauzelor și mecanismelor unei simbolnăviri, întrucât termenul oferea o utilizare comodă.

Apariția a ceea ce am denumit fenomene de post-stres a impus o investigare cât mai adâncă și mai exactă a stărilor de stres. De exemplu, un traumatism de circulație imprimă o stare de post-stres, ca o teamă de a traversa drumul și o antipatie față de mijloacele mecanice de circulație.

În ceea ce ne privește, considerăm că trebuie evitată confuzia cu mecanismele de adaptare incluse în termenul de eustres. Considerăm că stresul propriu-zis, aşa cum a fost demonstrat de Selye, trebuie atribuit numai stărilor fizio-patologice, provocate de perturbarea homeostaziei, termen care desemnează echilibrul relativ al sistemelor cibernetice ale organismului.

În lumina acestor comentarii nu putem accepta decât existența stresului și a post-stresului, precum și necesitatea unei educații capabile să stăpânească apariția stresului și a consecințelor lui.

UN MODEL DE DEZVOLTARE ÎNTEMERAT PE GRAVE INJUSTIȚII SOCIALE

Însemnări ale academicianului
N.N.CONSTANTINESCU

pe marginea volumului
„Globalizare și excludere - cazul Braziliei”
al economistului Celso Furtado

Pag.4

LIMBĂ - ARTĂ - ȘTIINȚĂ (VIII) Codrule, codruțule!

Acad. Ion COTEANU

Zice Eminescu în Revedere, poezie publicată în 1879, unde continuă: **Ce mai faci, drăguțe,/Că de cînd nu ne-am văzut/Multă vreme au trecut/Si de cînd ne-am depărtat/Multă lume am umblat**, iar codrul răspunde că iarna ascultă viscolul, care-i troienește cărările și gonește cîntările, iar vara ascultă doina **Pe cărarea spre izvor/Ce le-am dat-o tuturor, doină ce i-o cîntă femeile**. Împlindu-și cofeile. Conversația continuă, încheindu-se cu ideea permanenței codrului în lume.

Tema codrului nu a constituit pentru Eminescu un simplu motiv de pastel. Codrul este pe de o parte spațiul primitor și protector al dragostei ca în **Povestea codrului**, poem publicat în 1878, în care, ca "împărat slăvit", văzind pe tinerii îndrăgoșați,

codrul se bucură: **"O, priviți cum visează/Visul codrilor de fagi/Amîndoi ca-ntr-o poveste/Si își sănt așa de dragi.**

În **Povestea teiului** (din 1876), după ce tatăl spune ficei sale vitrege că-i născută din iubire **făr-de-lege** și de aceea trebuie să-l trimită la călugărie, ea nu vrea și, pe calu-i alb, fugă în codru, iar acolo **Vede-un tînăr chiar alături/Pe-un cal negru e călare**. Între ei se înfiripă o idilă.

În **Călin (file de poveste)**, la o fată de împărat, într-un castel singuratic prin munți, în **codri străvechi** urcă greu un voinic. Cei doi se iubesc pătimăș, dar voinicul dispără apoi. Se-ntoarce după 7 ani **Si pe cîmpul gol el vede un copil umblînd desculț/Si cercînd ca să adune într-un cîrd bobocii mulți**; îl întrebă cum îl cheamă și el răspunde: **Mama-mi spune**

cîteodată, de-o-ntrb: a cui-s, mamă?/Sbirătoru-ți este tată și pe el Călin îl cheamă.

După întoarcerea lui Călin și împăcarea cu craiul cel bătrîn, tatăl fetei, pe care poetul îl întrebăse retoric și ironic în timpul cît fiica sa trăise singură: **"Bine-ți pare să fii singur, crai bătrîn și fără dinți?, Să oftezi dup-a ta fată cu ciubucul între dinți?** Urmează: nunta. Ea se petrece într-o pădure de argint pe care, după ce treci codrul de aramă, de departe vezi albind/Ş-auci mîndra glăsuire a pădurii de argint. Acolo, numul mare e soarele, iar numă e luna. La petrecere vine o mulțime de norod: furnici, albine, care au și ele nuntă, mirele fiind un fluture, apoi alaiul: țînării lăutari, gîndaci, cărăbuși, iar un greiere, cranic sprinten, bătind din pintenii zice: **Să iertați, boieri, ca nunta s-o pornim și noi alături.**

Codrul, astfel imaginat de poet, se datorează, după părerea noastră, în mare măsură folclorului, nu numai acelu dicton popular "codrul frate cu românul", ci și nenumăratelor lui atracții pentru tineret îndeosebi.

(Continuare în pag. 6)

S-A STINS O MARE VALOARE A ȘTIINȚEI ROMÂNEȘTI PROFESORUL GHEORGHE ENESCU

Profesorul Gheorghe Enescu venea din straturile profunde ale lumii românești. A cultivat mereu valorile proprii acestei lumi, adăugându-le pe cele ale științei și ale culturii majore. O întreită stare a valorilor s-a conjugat fericit în ființa pe care a avut-o Gheorghe Enescu; i-a fost dat nu numai să le pună laolaltă, ca fiind ale lui, ci să le și respecte astfel, încât i-a fost imposibil să se dezică vreodată de ele.

Este bine cunoscut că nici când i-sa cerut imperios de către forțe obscure să renunță la valorile sale, Gheorghe Enescu a continuat să rămână cu ele, de parcă orice instruire a lor ar fi însemnat o mare și ireparabilă pierdere.

Cine stă însă drept când bat vânturi ucigașe riscă să fie lovit mereu de ele. Așa s-a și întâmplat cu profesorul Enescu.

El s-a stins din viață și pentru că asupra-i, ca și peste alții, au năvălît cu vrăjimăsie, ură și nedreptate, obscurantiștii de aproape toate genurile, obscurii care pretind că sunt ei își știința ca atare, adevarul în toate împlinirile lui, și, nici nu s-ar fi putut altfel, binele în strălucire de foc. Incultura s-a postat în cultură; alogismul în logică, misologismul în rațiunea perfectă.

Toată impotența spirituală a imbrăcat haina culturii, zicându-și marea cultură. Că s-a produs această transformare, se poate înțelege, se poate admite. Dar că, prin aceasta, suflarea de mediocri a atacat spiritele care aveau operă, personalități înzestrăte cu harul cercetării, al iscodirii și al neodihnei pentru știință și cultură, nu numai că nu e de înțeles, ci este un fenomen nelegituit.

Lui i-a căzut pradă, într-un anumit fel, profesorul Gheorghe Enescu. Să-mi fie permis să spun ceea ce mi-a comunicat la telefon un cunoscut comun: "Enescu a murit de înimă rea".

Complotul mediocrității, voința acesteia de a motiva ce nu le convine, de a alunga ceea ce îi stânjenește, au produs profesorului Enescu o suferință pustiitoare; remarc acestea pentru că le știu de la el. Gheorghe Enescu a fost și rămâne un mare logician. S-ar putea ca viitorul să-l descopere mai mult și mai bine decât contemporanii. Tenace până peste poate, dăruit cercetării, Gheorghe Enescu lasă în urma-i cărți de pe care au învățat peste treizeci de generații de studenți. Iar altele fac deja parte, prin valoarea lor, din patrimoniul științei, al logicii de pretutindeni.

Tratatul de logică, de-abia apărut, este o strălucită confirmare a unei gândiri și pasiuni de excepție. Se știe că, bolnav fiind, Gheorghe Enescu a ieșit voit din spital pentru a corecta paginile de la **Tratat** și a le da "bun de tipar". Cu încheierea **Tratatului**, și-a încheiat și viața. **Tratatul** rămâne în cultură; cărțile lui, de asemenea, așa încât autorul lor pleacă dintr noi doar într-o din ipostazele sale. Prin cealaltă, el se va afla în orice prezent. Gheorghe Enescu a fost profesorul devotat învățământului, exigent, drept până la a fi neînțeles. După 1990, scos de la Facultatea de Filosofie a Universității bucureștiene, a predat la Facultatea de Pedagogie și a fost profesor de logică la universitatele "Spiru Haret" și "Titu Maiorescu".

Am fost alături de el din 1955. L-am cunoscut, l-am prețuit. Ne-au legat multe fapte ale vieții noastre. Am trecut prin mai multe istorii. În aceste treceri, Gheorghe

Enescu a fost drept, cinstit, a creat, știind că acestea sunt cele mai adecvate modalități de comunicare cu lumea. A plecat de "jos" și a ajuns pe piscurile științei. Este, aceasta, o formă a împlinirii fericite. Era mândru că, prin lucrările sale și prin viața lui, atestă marele potențial creator al mediului din care provine.

Ne-am despărțit de el. Suntem trăiți, sufletele noastre vibrează de durere. S-a mai stins o mare valoare. Si un prieten al multora dintre noi.

Prof.dr.Gh.Al.CAZAN,
decan al Facultății de Filosofie
și Jurnalistică a Universității
"SPIRU HARET"

CULTURĂ ȘI DEZVOLTARE - O NOUĂ PARADIGMĂ A DEZVOLTĂRII

Dr. Carmen FURTUNĂ

Moto:

"Orice dezvoltare autentică trebuie să fie o dezvoltare endogenă, având ca bază cultura unui popor, ca finalitate proiectul lui de civilizație și ca centru omul înșuși".

În ultimele decenii, problemele dezvoltării - începând cu însăși definirea conceptului, continuând cu sensul, factorii și mijloacele de realizare, cu raporturile de interdependentă cu alte concepții (creștere economică-dezvoltare; specificitatea și endogenitatea dezvoltării; etosul național, identitatea culturală și dimensiunea culturală a dezvoltării; tradiție, modernizare, modernitate și dezvoltare globală; pluralism, linieritate și universalitate a dezvoltării etc.) și sfârșind cu plasarea acesteia ca principiu fundamental al politiciei economice și sociale, nucleu a noii strategii de progres - au reținut din ce în ce mai mult atenția gândirii sociale, a dezbatării teoretice, a guvernelor și forțelor sociale și politice. Aceasta denotă faptul că ele sunt de încontestată însemnată pentru toate țările, inclusiv cele dezvoltate, având un caracter acut pentru cele în curs de dezvoltare. S-a conturat, astfel, în gândirea socială contemporană o veritabilă cotitură în abordarea conceptului de dezvoltare, cristalinându-se o nouă paradigmă a dezvoltării, predominant culturologică.

Noua paradigmă situează în centrul înnoirii viziunilor asupra dezvoltării tradițiile și valorile fundamentale ale etosului național, credințele ce dau sens vieții popoarelor respective. Ea semnifică profunda conștientizare a faptului că o autentică dezvoltare trebuie să pornească din interiorul istoriei fiecărei societăți, a fiecării popor, să respecte și să angajeze personalitatea lui cultural-spirituală. Si-

COLEGIILE REVISTEI „OPINIA NAȚIONALĂ“

COLEGIUL PENTRU REFORMĂ ȘI RELANSAREA

- Acad. Anghel Rugină
- Acad. N.N. Constantinescu
- Acad. David Davidescu
- Prof.dr. Constantin Ionete
- Prof.dr.doc. Alexandru Zanfir
- Prof.dr. Gheorghe Zaman
- Prof.dr. Petre Mălcomete
- Prof.dr. Mihai Dumitrescu

COLEGIUL PENTRU PROBLEMELE ȘTIINȚEI ȘI ÎNVĂȚĂMÂNTULUI

- Acad. Stefan Milcu
- Acad. Radu Voinea
- Acad. Stefan Pascu
- Acad. Ion Coteanu
- Acad. Cristofor Simionescu
- Acad. Stefan I. Ștefănescu
- Acad. Marius Peculea
- Prof.dr. Emil Tocaci
- Prof.dr.doc. Grigore Posea
- Prof.dr. Gheorghe Secără
- Prof.dr. Emil Mihuleac

COLEGIUL PENTRU PROBLEMELE CULTURII ȘI ARTEI

- Acad. Eugen Simion
- Prof.dr. Alexandru Boboc, membru corespondent al Academiei Române
- Radu Beligan
- Grigore Vieru
- Dinu Săraru
- Prof.dr. Ion Dodu Bălan
- Prof.dr. Victor Giuleanu
- Dumitru Radu Popescu

COLEGIUL PENTRU IDEEA NATIONALĂ ȘI SOCIALĂ ÎN ROMÂNIA

- Prof.dr. Aurelian Bondrea
- Prof.dr. Mitropolit Antonie Plămădeală
- Prof.dr. Ioan Scurtu
- Prof.dr.doc. Titu Georgescu

Prof.dr. STEFAN LACHE

- Adrian Păunescu
- Prof.dr. Ion Rebedeu
- Prof.dr. Ion Mihail Popescu
- Prof.dr. Gheorghe Cazan
- Prof.dr. Ion Tudosecu
- Prof.dr. Tiberiu Nicola
- Prof.dr. Virgil Constantinescu
- Prof.dr. Mihai Mercea

COLEGIUL PENTRU DOCTRINE POLITICE ȘI PROBLEME ALÉ RELATIILOR INTERNAȚIONALE

- Valentin Lipatti
- Dr. Ion Mitran
- Prof.dr. Mircea Nicolaescu
- Dan Lăzărescu
- Prof.dr. Constantin Mecu
- Prof.dr. Marin Nedelea
- Prof.dr. Constantin Vlad
- Dr. Nicolae Ecobescu

COLEGIUL PENTRU PROBLEMELE SĂNĂTĂȚII ȘI PROTECȚIEI SOCIALE

- Acad. Nicolae Cajal
- Acad. Constantin Bălăceanu-Stolnicu
- Prof.dr.doc. Victor Ciobanu
- Prof.dr. Caius Traian Dragomir
- Prof.dr. Andrei Firică
- Prof.dr. Dorin Sarafoleanu
- Prof.dr. Ioan Pop D. Popa
- Prof.dr. Nicolae Ursea
- Prof.dr. Stefan Costea
- Prof.dr. Gheorghe Răboacă

COLEGIUL PENTRU PROBLEME ALE STATULUI DE DREPT, DEMOCRAȚIEI ȘI JUSTIȚIEI

- Acad. Ion Filipescu
- Acad. Vasile Gionea
- Prof.dr. Gheorghe Uglean
- Prof.dr. Antonie Iorgovan
- Prof.dr. Adam Popescu
- Prof.dr. Nicolae Popa
- Prof.dr. Andrei Popescu
- Prof.dr. Victor Dan Zătescu

**Director:
Prof.dr. AURELIAN BONDREA**

ale inadecvării lui la realitățile istorice și la particularitățile culturale și spirituale ale fiecărei din țările care l-au experimentat. În nouă context socio-istoric, creat după decembrie 1989, dezbaterea relației dintre istorie, cultură și dezvoltare dobândește dimensiuni aparte și o însemnată de ordin practic fără precedent, cu atât mai mult cu cât se manifestă tentative de a "importa" sau "copia", "calchii" sau "adaptă" "modele" exogene, care nu au nimic comun cu tradițiile, valorile și cultura poporului român.

De altfel, experiența de până acum a demonstrat că neglijarea suportului cultural, a tradițiilor și identității spirituale a popoarelor, subaprecierea necesității ca modernizarea și dezvoltarea să răspundă specificului istoric-național, reducerea programelor de dezvoltare la transplanturi de modele exogene și, prin urmare, ignorarea soluțiilor organice, endogene la marea, actuala și presantă problemă a dezvoltării s-au dovedit cauze principale ale enormelor dificultăți cu care se confruntă numeroase țări. Ca reflex al acestei situații, de multe ori a fost pusă în cauză modernizarea însăși, pornindu-se de la premisa falsă a unei opozitii ireconciliabile între tradițiile și fizionomia culturală a popoarelor din țările în curs de dezvoltare și valorile modernizării. Viziunea abstractă a unui "model" unic de modernizare a generat, deseori, respingere, la fel de dăunătoare, a imperativelor modernizării, în numele unui romanticism cultural conservator. Slăbiciunile unor asemenea abordări derivă, între altele, din neînțelegerea rolului central al culturii, al caracterului ei funcțional și al capacitatii ei de acțiune.

Prin urmare, efortul pentru elaborarea unei concepții socio-culturale viabile asupra dezvoltării este de natură să contribuie la clarificarea dilemelor

modernizării și dezvoltării. În această vizionare, dezvoltarea apare ca expresie organică a fluxului istoric și fizionomiei cultural-spirituale a popoarelor, răspunzând cerințelor de afirmare liberă a acestora, de realizare a demnității umane și libertăților individuale.

Opiniunile și perspectivele privind dezvoltarea - diferite sau chiar divergente - s-au conturat în mai multe curente ideologie-culturale. Dintre acestea, pornind de la contexte variate și de la vizioni diferenți asupra dezvoltării, pot fi identificate: curentul "pascist-idealistic", curentul "tehnocrat-rationalist", curentul "futurist-radicalist", curentul "etnodezvoltării", cel "integrifixist" și abordarea ce însearcă situația corectă a dimensiunii culturale în devenirea societăților, recunoscându-se "consuștanțăitatea dezvoltării și culturii, care sunt în realitate unul și același fenomen ce participă la unul și același proiect de civilizație privind toate aspectele vietii umane".

Varietatea acestor tendințe, divergențele de vederi nu exclud însă aportul de esență al gândirii sociale care exprimă necesitățile vitale ale unei dezvoltări endogene. "Orice dezvoltare autentică trebuie să fie, deci, o dezvoltare endogenă, având ca bază cultura unui popor, ca finalitate proiectul lui de civilizație și ca centru omul înșuși".

1. Ioan Drăgan, **O problematică zonală cu reflexe globale**, în "Modernizare și dezvoltare", București, 1992, p.4.

2. Pierre Pascallon, **Dimension culturelle du développement**, Paris, UNESCO, 1982, p.3.

3. "Stratégies du développement endogène", Paris, UNESCO, 1984.

STAREA NAȚIUNII

PROGRAMUL DE REFORMĂ SENS UNIC, ABORDĂRI MULTIPLE

Recent pus în aplicare, programul guvernului în funcțiune aduce în prim planul percepțiilor și discuțiilor, mai întâi, problema obiectivelor, în general și, în al doilea rând, pe cea din domeniul economico-social, în special. Din expunerea primului ministrului V.Ciorbea, la conferința de presă din 18 februarie 1997, au rezultat câteva concluzii de importanță majoră pentru mersul reformei în ceea ce privește obiectivele și mijloacele de realizare a acestora.

OBIECTIVE MACROECONOMICE

Ca obiective cantitativ estimate ale programului exclusiv pentru anul 1997 menționăm: a) reducerea deficitului balanței de plăti externe (cont current) de la 2,3 mld.\$ în 1996 la 1,4 mld.\$ în 1997 (ceea ce ar reprezenta o pondere de 4,5% din PIB); b) diminuarea ponderii în PIB a deficitului anual al bugetului consolidat de la 5,7% la 3,5%; c) formarea unui sistem integrat de piețe în regim concurențial, punându-se un accent deosebit pe liberalizarea prețurilor, reducerea drastică a subvențiilor și a pierderilor din economie, liberalizarea cursului de schimb, consolidarea și dinamizarea piețelor de capital etc.; d) protecția socială îndeosebi a celor mai defavorizate grupuri și pătuiri sociale, în special copii, someri și bătrâni, pe baza alocării unui procent echivalent cu 10% din PIB-ul anului 1997 în acest scop.

În planul unor indicatori macroeconomici relevanți pentru obiectivele dezvoltării economico-

Dr.Gheorghe ZAMAN,
directorul Institutului de Economie Națională

- Austeritate, sacrificii - da, dar în ce scop, până când și cum sunt repartizate social?
- Să nu devinim tributari ai exclusivismului sau ai perseverării de dragul unei consecvențe înguste, înțeleasă ca o direcție unică. ● Un ritm al reformei mai alert decât cel posibil și suportabil riscă să ia forma unei distrugeri haotice. ● Realitatea ne obligă la variante și soluții multiple, înlăturând jocul pe o singură carte.

sociale, nu numai în țara noastră, dar și în alte țări, relevăm că, în anul 1997, PIB va scădea cu circa 2%, datorită influențelor reziduale negative ce vor persista, urmând ca în anul 1998 procesul lui de creștere să fie reluat. **Inflația** este estimată la 90%, pentru primele luni ale anului 1997, prevăzându-se ulterior o scădere, prin aplicarea politicilor promovate, la o rată medie anualizată de 30%.

Rata șomajului va crește ca urmare a desființării a circa 90.000 de locuri de muncă, datorită proceselor rapide de privatizare și restrukturare și, implicit, reducerii gradului de ocupare.

După cum se poate observa, interferența și chiar substituția între scopuri și mijloace fac o notă aparte față de "canoane" programelor guvernamentale din țări dezvoltate care, sistematic, urmăresc **creșterea durabilă a PIB**, **reducerea șomajului și a inflației**. Dar astfel de "canoane" nu reprezintă repere obligatorii!

După cum înșiși guvernanții o recunosc, acest program, cel puțin în primul său an de aplicare, este dur, de austeritate, presupune costuri economico-sociale deosebit de ridicate, urmând ca, în anii viitori, sau poate ceva mai devreme, să înceapă să-și dea

roadele. De aceea este încă prematur să criticăm sau să aducem laude acestui tip de strategie sau program, fiind seama că nu a avut încă timpul suficient și necesar pentru a-și dovedi fiabilitatea și caracterul operațional.

Cu toate acestea, încă de la început, se simte nevoia unei mai bune clarificări, în termeni calitativi și cantitativi, a recompensei pentru costurile și sacrificiile pe care le implică reforma și care sunt recunoscute de guvernanții. Aceasta tocmai datorită faptului că realizarea sa pornește de la ipoteza că, la început, este necesar să facem sacrificii - să ne fie mai greu - ca apoi să ne fie mai bine. (Post nubila, sol Phoebus; după nori și ploaie, vine și soarele!). O astfel de ipoteză se verifică în mai multe cazuri, în desfășurarea fenomenelor și proceselor sociale.

În opinia noastră, ea ține seama de două aspecte reale și anume: a) ciclicitatea economiei (business cycle) în ansamblul componentelor sale; b) decalajul de timp între eforturi și efecte (time-lag), cel mai bine ilustrat de teoria eficienței economice a investițiilor care, în perioada de execuție a obiectivului investițional, nu presupune decât cheltuieli, ulterior, o dată cu darea în exploatare, încep să apară și efectele.

Chiar dacă - așa cum evalua primul ministru - prețul pe care-l va plăti poporul român "pentru greșelile trecutului, dar și pentru siguranța viitorului" ar fi ultimul, deosebit de mare și acceptat de voie sau nevoie, șiind că nu există altă cale, o estimare a efectelor pozitive, pe orizonturile mediu și lung (dacă cele pe termen scurt nu prea sunt), desigur că este necesară. În termeni îngust pragmatici, reforma economică reprezintă "un gen de afacere" în care trebuie nu numai să investești, ci să obții și profit. **Cunoașterea doar a eforturilor lipsește orice raționament de o bază obiectivă de comparare cu ceea ce, de fapt, este foarte important și anume efectul.** Situarea în prim plan numai a eforturilor dozate în tranșe rapide, fără a pune în balanță și efectele economico-sociale, obtenabile la modul că mai verosimil și realist posibil, riscă să demobilizeze suportul credibil al necesității acestora.

Din această perspectivă, raportul eforturi-efecte trebuie înțeles în sensul că primele vizează îndeosebi programele și măsurile de reformă, crearea și funcționarea mecanismelor de piață, în timp ce efectele sunt direct legate de obiectivele acesteia, cu rol de liant și convergență pentru primele. Pentru că, din păcate, **economia**, spre deosebire de științele exacte, nu admite experimente reușite la scară redusă, care ulterior să fie aplicate pe scară largă, datorită faptului că

este factorial supradeterminată. Acest specific al domeniului economic este direct legat de influență cu mult mai mare a factorilor aleatori, de unde întreaga teorie a prognozelor și programelor în variante multiple (a viitorilor multipli) ca și prudența de a nu deveni tributari, în exclusivitate, ai unui singur mod de abordare sau ai perseverării de dragul unei consecvențe înguste înțeleasă într-o direcție unică, cu toate că forțe potrivnice apar pe calea inițial aleasă.

MULTITUDINEA SOLUȚIILOR ȘI VARIANTELOR POSSIBILE

Adeziunea la reforma reală în România, subordonată cerințelor și regulilor pieței, dar și ale consolidării democrației, justiției și echității sociale, constituie, după părerea noastră, numitorul comun al românilor, într-adevăr unicul sens al evoluției noastre sociale la scară istorică. Argumente la nivelul principiilor și criteriilor nu credem că ar mai fi necesare. Dar de la această stare obiectivă și până la a vizualiza exclusivist o singură grilă a mecanismelor posibile de reformă este o diferență foarte mare.

Ne interesează această opinie pe preceptele și cerințele managementului strategic, ca și pe cele ale teoriei elaborării, implementării și evaluării strategiilor și programelor de dezvoltare economică (vezi, de exemplu, Leslie Rue și, Phyllis Holland, *Strategic Management. Concepts and Experiences*. McGraw Hill Book Company, New York, 1986, p.549-565). Potrivit unora dintre cele mai avizate opinii în materie, fiecare strategie, în cadrul său unitar, coerent, consistent și compatibil, are în vedere cel puțin o variantă posibilă de aplicat, ca urmare a modificării mai mult sau mai puțin previzibile a ipotezei cacteris paribus, a condițiilor inițiale de fundamentare a acesteia. O astfel de variantă, fără a fi neapărat alternativă, poartă denumirea de strategie de "contingență" (contingency strategy) și intervine adesea în procesul de transpunere în practică a strategiei inițiale datorită apariției de noi factori și elemente de influență. De regulă, variantele strategice cu grade diferite de aplicabilitate constituie o rezervă sui generis pentru situațiile în care sistemul de "avertizare" (elignotants; trigger points) impune acest lucru.

În prezent, vehicularea opiniilor referitoare la calea tranzitiei prin terapia graduală și de soc reprezintă, după părerea noastră, mai degrabă un exercițiu scolastic

decât o disjungere clară a unor învățăminte din realitatea transformărilor sociale din economiile de tranzitie. Considerăm că orice reformă subordonată obiectivelor tranzitiei reprezintă o îmbinare de programe, părghii și măsuri ale căror radicalism și/sau gradualitate sunt impuse de cerințele obiective ale transformării, de capacitatea fenomenului economic de a răspunde eficient la decizii (comenzi) pe care le dău și le asumă factorii de răspundere. Subliniem, de exemplu, că modificarea și perfecționarea structurilor economico-sociale, date fiind partealor considerabilă de invariante (forțe inerțiale), are loc în intervale de timp care vizează termenele mediu și scurt. În acest domeniu, impunerea unui ritm mai alert decât cel posibil și suportabil pentru reașezarea eficientă a structurii sistemului, în loc să devină o "distrugere creatoare", în sens schumpeterian, riscă să capete forma unei distrugeri haotice, cu pierderi irecuperabile ca timp și valori socio-umane.

Necesitatea unor variante de strategie și programe, de exemplu, în cazul tranzitiei din România, este inexorabil determinată de alternativele posibile ce se deschid într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtăt, referitoare la **aderarea** sau **neaderarea** țării noastre în primul val la Uniunea Europeană și NATO. Desigur, direcția generală, mersul reformei în România nu trebuie exclusiv condiționate de aceste alternative, dar ele oricum în plan strategic și nu numai vor trebui luate în calcul. Iată cum realitatea ne obligă la variante, înlăturând jocul pe o singură carte.

Relevând importanța abordării strategice a tranzitiei, pe baza unor posibile variante și soluții multiple, nu înseamnă că agreăm ideea modificării unei strategii de la o zi la alta. Dimpotrivă, fiecare strategie, indiferent de domeniul la care s-ar aplica, are nevoie de o anumită perioadă de timp, pentru a-și verifica operaționalitatea. Numai după un anumit timp se poate face o evaluare corectă și realistă a strategiei și se poate lua decizia modificării sau a continuării sale.

În final, dorim să subliniem că **toria economică a scenariilor**, atât de riguroz elaborată și aplicată în țările cu economia de piață, pledează pentru conceperea evoluției economico-sociale în termeni probabiliști, în variante multiple, cu diferite grade de risc și incertitudine în perimetru cărora se manifestă, în mai multe runde, un demers democratic optional, având la bază imperativul asigurării unei eficiențe maxime, în condițiile unui quantum limitat de resurse. Așadar, necesitatea gădirii în variante a izvoră și izvorăște întotdeauna din recuzita ușuală a căutării și, probabil, a găsirii condițiilor de optimalitate în sens Pareto, potrivit cărora maximizarea bunăstării economico-sociale se atinge numai în situația în care îmbunătățirea funcției-obiectiv, de utilitate a unuia sau mai multor membri ai societății, are loc fără a deteriora nivelul de bunăstare al celorlalți membri ai societății, nici măcar al unuia singur. Păstrând proporțiile și facând rezervele necesare în cazul comparațiilor (comparaison n'est pas raison!), criteriul de optim paretian poate fi raportat și dezvoltat în sens pragmatic cu cel al teoriei jocurilor strategice cu "sumă pozitivă", după care fiecare participant la joc câștigă (!). Vizualizarea conceptuală și operaționalizarea programului nostru de reformă, în concordanță cu aceste criterii teoretice ale economiei de piață, rezultate dintr-o indelungată practică economică, bazată pe relații de proprietate privată, sunt de natură să contribuie la echilibru, stabilitatea, eficiența și dezvoltarea durabilă de care avem atâtă nevoie în prezent și în perspectivă.

UN MODEL DE DEZVOLTARE ÎNTEMPIAT PE GRAVE INJUSTIȚII SOCIALE

Însemnări ale academicianului **N.N.CONSTANTINESCU**
pe marginea volumului „**Globalizare și excludere - cazul Braziliei**“
al economistului **Celso Furtado**

În condițiile în care modelele strategice privind complexul și uneori dramaticul proces de tranziție la economia de piață au proliferat enorm, reprezentând o irezistibilă ișpită, apariția remarcabilei lucrări **Globalizare și excludere - cazul Braziliei** poate oferi o alternativă viabilă. Apărută în anul 1995 la Paris, în editura „Publisud“, cartea elaborată de binecunoscutul economist brazilian **Celso Furtado** oferă o experiență inedită a Braziliei în drumul plin de ezitări și incertitudini al formării unui sistem economic național, un complex economic viabil. Sentimentul de teamă și îngrijorare față de pericolul care planează asupra procesului de construire a acestui complex economic de a fi întrerupt îl conduce pe autor la concluzia - avertisment că această ruptură ar putea fi echivalentă cu „lichidarea proiectului de dezvoltare care cimentă unitatea țării și ne deschidea o mare opțiune“.

„Eu am ezitat - scrie Furtado chiar la începutul cărții - să le fac cunoște marelui public din afara cercurilor universitare, dar acum m-am decis să-mi asum riscul, căci sunt momente în viața popoarelor când cea mai mare greșeală a celor ce fac parte din intelectualitate este absența (l'omission). Ofensiva vizând vaccinarea noii generații contra oricărei gândiri sociale care nu se inspiră din logica pieței - ce este cel puțin lipsită de viziune istorică - a convins deja majoritatea de caracterul nevătămător al oricărora tentative de rezistență“. Estimând consecințele, autorul subliniază: „A rezista la viziunea ideologică dominantă ar fi o atitudine don quichotescă, ce nu ar servi decât ar provoca ilăritatea partenerilor, dacă nu disprețul tăcerii sale. Dar cum să ignori că există situații istorice într-atât de imprevizibile încât ele necesită puritatea de susținut a unui Don Quichotte, pentru a le înfrunta cu o anumită luciditate? Si, cum istoria încă nu s-a terminat, nimeni nu poate fi sigur de cine va râde sau va plângă la urmă“. Căci, arăta autorul, problemele se acumulează într-o „formă halucinantă“ (p.77).

Ordinea mondială emergentă și Brazilia

Invocând dinamismul de care economia braziliană beneficiase mult timp în perioada trecută, reputatul economist (ca și alți economisti braziliensi) atrage atenția asupra faptului că sistemul de putere genera totuși mari nedreptăți. Ceea ce a permis brazilienilor să supraviețuiască injustiștilor sociale strigătoare la cer a fost interesul intensului dinamism economic. Nu întâmplător în legătură cu aceasta, Furtado subliniază: „... Multă observatori (inserați în segmente sociale privilegiate, în mod manifest) descoperiră în acest dinamism o sursă de legitimitate pentru un sistem de putere care genera atâtea injustiști“ (p.8). Prețul social plătit pentru dezvoltare, declară el, a fost înșă exorbitant, iar rațiunea acestuia de a fi se află în „rezistență obstinată a alianței intereselor oligarhice cu introducerea de reforme modernizatoare ale structurilor“. Acum, însă, lucrurile stau altfel. „Provocarea cu care este confrontată orice responsabil al țării - spune Furtado - constă în a găsi o formă de legitimare pentru ordinea socială existentă, fără de care stabilitatea instituțională ar fi în pericol într-un mediu de stagnare economică prelungită“ (p.8). Astăzi, nimeni nu mai

contează pe posibilitatea întoarcerii la ratele ridicate și persistente de creștere ale trecutului. În plus, se arată în carte, dinamismul pieței are mult mai mult de-a face cu un model de dezvoltare fondat pe grave injustiști sociale, iar în acest proces comportamentul economiei internaționale are rol decisiv. Comportamentul este profund afectat o dată cu transnaționalizarea întreprinderilor și orientarea dată de progresul tehnologic. Si conchide: „În logica ordinii economice internaționale ce apare, rata de creștere economică ce corespunde Braziliei pare a fi relativ modestă. În felul acesta, procesul de formare a unui sistem economic nu se mai înscrie în mod natural în destinul nostru național. Provocarea lansată generației actuale este, astfel, dublă: aceea de a reforma structurile macroeconomice, care apăsa asupra societății și compromite stabilizarea sa, și aceea de a rezista forțelor care operează în vederea dezarticulării sistemului nostru economic, amenințând unitatea națională“ (p.7).

După ce examinează logica ambiguă a crizei care constă în tranziția structurală complexă, cu reajustări ale relațiilor dintre centrele de putere, de natură economică și politică, Furtado ia sub lupă ceea ce el numește **drumul multipolarității**. El notează: „Era hegemonică unipolare s-a terminat“ (p.10). Si analizează istoric: „Noi am învățat din experiența anilor '80 - eu falsa lor prosperitate fondată pe degradarea fără precedent a termenilor de schimb ai țărilor exportatoare de produse primare, urcarea exorbitantă a ratei dobânzii care făcea să se umfle nemăsurat datorile țărilor din lumea a treia și vastele transferuri de resurse financiare către Statele Unite - că tranziția spre o ordine economică multipolară nu se va realiza fără accidente“ (p.13).

În contextul activității transnaționalelor, autorul analizează procesele care împing spre formarea de centre de comandă internaționale asupra economiilor naționale. „În logica întreprinderilor transnaționale, relațiile externe, comerciale sau financiare sunt văzute de preferință ca operațiuni interne ale întreprinderii și aproape jumătate din tranzacțiile comerciale internaționale, actualmente, sunt deja realizate în mediul intern al întreprinderii. Decizile privind ce să se importe și ce să se producă local, unde să se împlină procesul productiv, spre ce piață internă și externă să se orienteze sunt luate în cadrul întreprinderii care posedă propria sa balanță de plăji externe și se finanțează în maniera care îi convine“ (p.30). Aceasta înseamnă, de fapt, pentru o țară, „a deveni dependentă de dinamica întreprinderilor transnaționale. Dar stilul de dezvoltare pe care acestea din urmă îl impun se caracterizează printr-o slabă creare de locuri de muncă, adică printr-o cotă crescândă de șomaj structural“. Si, într-adevăr, adaugă el: „Experiența țărilor C.E.E. demonstrează din plin că slabirea formelor de coordonare și de reglare macroeconomică pe plan național are drept consecință slabirea acumulării și creșterea cotei șomajului. Este natural că aceste efecte se manifestă cel mai puternic în țările care

întrerup formarea pieței naționale pentru a privilegia integrarea internațională“ (p.31).

În ce privește sistemul care se pune în lucru în C.E.E., spune Furtado, „acesta este definit prin parametri rigizi: deficitul bugetar nu poate depăși trei la sută din P.I.B., datoria publică nu poate depăși 60 la sută din același P.I.B., iar deficitul public trebuie să se limiteze la suma investițiilor publice, al căror plafon urmăză a fi egal cu trei la sută din P.I.B.“. „Aceste exigențe conduc în mod cert la limitarea accesului deplin în Comunitatea Europeană a unui număr redus de țări“ Este vorba - scrie el - de a ști dacă noi avem un viitor ca o națiune, care va conta în construcția devenirii umane, sau dacă vor predomină forțele care se atașează întreruperii procesului istoric de formare a noastră ca o națiune-stat“ (p.34).

Subdezvoltarea și costul înlăturării barierelor ei

Un spațiu important ocupă în lucrare problemele subdezvoltării. După ce analizează aspectele istorice ale dezvoltării și subdezvoltării, ca și concepția lui Prebisch, autorul emite o serie de considerații privind teoria subdezvoltării și depășirii subdezvoltării.

Cu acest prilej, el ține să sublinieze câteva lucruri:

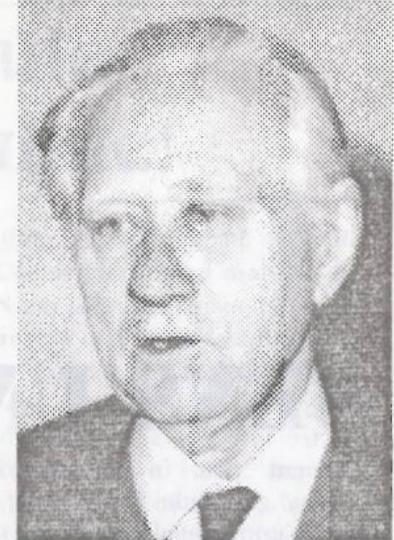
a) Mărirea productivității muncii în sine este departe de a constitui condiția suficientă pentru a se realiza omogenizarea socială pe care o sperau mulți. Ipoteza lui Simon Kuznetz, potrivit căreia concentrarea veniturilor ar fi doar o fază necesară, dar tranzitie a procesului de industrializare nu mai poate fi acceptată astăzi,

deoarece a fost invalidată de practica industrializării substitutive de care se ocupă teoria subdezvoltării (la care au participat numerosi economisti latino-americani).

b) Astăzi este în vogă teza potrivit căreia reorientarea procesului de industrializare în vederea privilegiilor exporturilor - ca un corect sau complement al substituirii importurilor - permite să se înălțe bariera subdezvoltării. Si Furtado se întrebă: „Este oare vorba de a învinge subdezvoltarea sau numai de a rupe blocarea creșterii?“ (p.45).

Subliniind că toate țările, mari și mici, caută actualmente să-și sporească participarea pe piețele internaționale ale produselor fabricate, care se dezvoltă mai rapid decât producția mondială manufacтурă, Furtado relevă că unele țări în curs de dezvoltare au obținut succese importante în virtutea creșterii semnificative a participării lor pe aceste piețe.

c) Civilizația ieșită din revoluția industrială europeană a condus inevitabil umanitatea la o dihotomie între bogăți și săraci, care se manifestă atât între țări, cât și în sâmul fiecărei țări, într-un mod mai mult sau mai puțin accentuat. În acord cu logica acestor situații, numai o minoritate a umanității poate pretinde omogenitatea socială la nivelul abundenței. Mareea majoritate a popoarelor au de ales între omogenitatea la niveluri de consum modeste și un dualism social mai mult sau mai puțin accentuat. În acest context sunt examinate cazarile Chinei, Coreii de Nord, Coreii de Sud și Taiwanului. Cu acest prilej, se pune în evidență și marea influență exercitată asupra

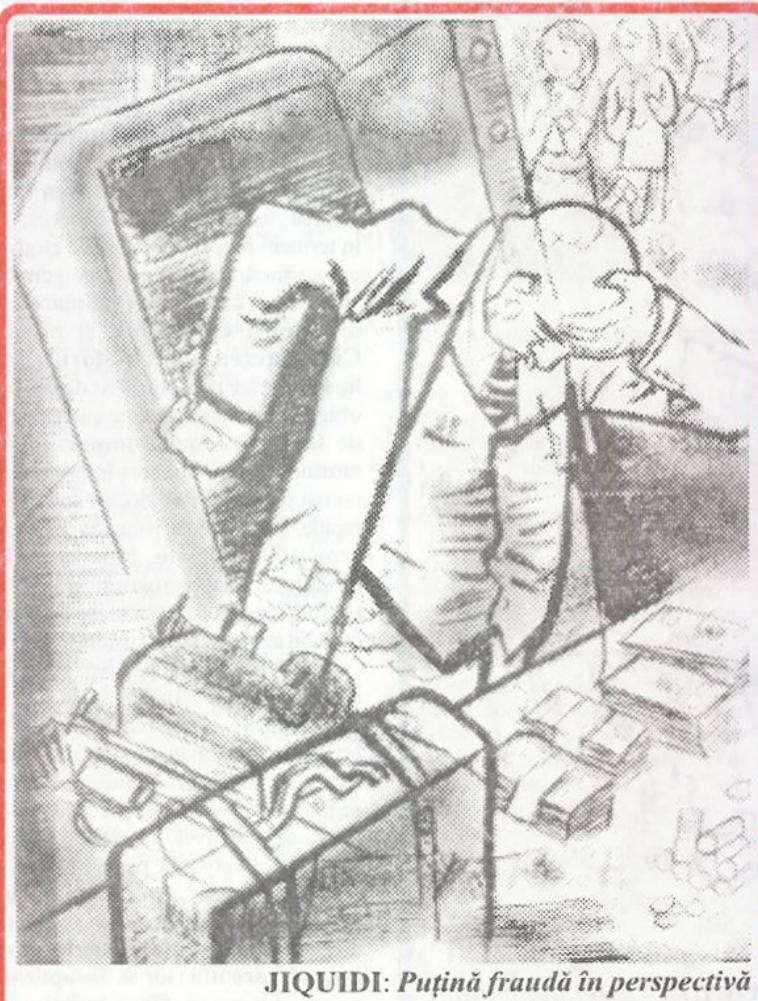
Coreii de Sud și Taiwanului de „formidabila provocare pe care a constituit-o pentru ele vecinătatea unui **model alternativ** de dezvoltare orientat către **social**, implantat în Coreea de Nord și China continentală.

Experiențele prezентate evocă „învățatura că omogenizarea socială este o condiție necesară, dar nu suficientă de depășire a subdezvoltării. O a doua condiție necesară este crearea unui sistem productiv eficace, dotat cu o relativă autonomie tehnologică, ceea ce necesită: a) o descentralizare a deciziilor pe care numai piața o asigură; b) o acțiune orientată în cadrul unei strategii concepute expres în acest scop; c) o expunere la concurența internațională. Ne învăță, de asemenea, că, pentru a învinge bariera subdezvoltării, nu este necesar să se ajungă la nivelurile ridicate ale veniturilor pe cap de locuitor din actualele țări dezvoltate“ (p.52).

În capitolul „Nouvelle conception de développement“, Celso Furtado analizează sintetic mersul istoric al industrializării și dezvoltării omenirii în ultimele două secole și ajunge la constatarea că: „Această viziune globală a procesului istoric al capitalismului industrial mă conduce la concluzia că victoria contra subdezvoltării nu poate rezulta doar din impulsurile forțelor pieței, ci ea presupune, de fapt, un proiect politic fondat pe mobilizarea resurselor sociale capabile să amorseze o operă de reconstruire a anumitor structuri“ (p.77). De aceea, încă cu câteva decenii în urmă, autorul nostru a elaborat „o tehnică a planificării economice, care facea posibilă victoria contra subdezvoltării cu un cost social minim“ (p.77). Modificările structurale trebuie văzute ca un proces de eliberare a energiilor creațoare, iar nu ca o activitate de inginerie socială.

Revenind la problema „sistemului economic național“, actualmente, pe exemplul Braziliei, economistul sud-american atrage atenția asupra întreprinderilor transnaționale scrind: „... Dacă li se lasă lor inițiativa alegorii stilului de dezvoltare, se va ajunge inexorabil spre dezarticularea sistemului economic național“ (p.87). Si, în încheiere, subliniază că „dependența este tot mai costisitoare în faza de declin a puterii dominante“ (p.87).

Lucrarea lui Celso Furtado, al cărei conținut l-am evocat sintetic doar, pune multe probleme și stârnește reflexii care preocupa profund, de mai mult timp, și pe economistii români. De aceea, parcurserea acestei laborioase lucrări nu este o simplă lectură, ci ea oferă realmente șansa cunoașterii unor alternative viabile, în efortul de reformare a sistemelor economice și sociale.

JIQUIDI: Puțină fraudă în perspectivă

- Interviu
cu prof.dr.
Mihai GOLU -

IUBIREA DE PATRIE VA ÎNVINDE

- Continuând discuția noastră pe tema educației (n.red.: prima parte a apărut în nr.166 al revistei "Opinia națională"), am dorit să vă întrebăm: cum explicăți faptul că mulți dintre cei ce recomandă astăzi modelul interbelic al României făcând abstracție tocmai de amplitudinea și calitatea educației în spiritul iubirii de țară, de neam și de limbă, pe care se întemeia tot învățământul nostru? Oare nu și din această abstracție provine criza actuală a educației patriotice în școală? Dumneavoastră, ca psiholog, apreciați că sentimentul iubirii de țară este astăzi desuet?

- Dimpotrivă, cred că sentimentul iubirii de țară unde s-a născut și s-a format intră în structura oricărei personalități. De aceea, dimensiunea patriotică a educației nu poate lipsi, cu atât mai mult astăzi, din concepția de ansamblu asupra procesului de învățământ. Unul dintre obiectivele mari ale școlii tocmai acesta este, de a forma buni cetățeni, iar o asemenea calitate se circumscrise țării căreia îi aparțin. Criza de care vorbeauți provine însă și din complexitatea obiectivului ca atare, pentru că educația patriotică presupune integrarea componentelor cognitive până la nivelul trăirilor cotidiene celor mai adânci care să le confere substanță. De aceea educația patriotică în școală nu este ușor de realizat. Pericolul cel mare constă în ignorarea complexității și fineței sale, ignorare care poate genera atât nepăsarea, credința că o astfel de educație se realizează oarecum de la sine, cât și supralicitarea anumitor laturi prin care se poate ajunge la saturatie, la intoxicare informațională și mai cu seamă afectivă. Prin urmare, insistențele repetitive n-au ce căuta aici, problema educației patriotice se cere integrată în mai multe tipuri de activități, în mai multe tipuri de relații, stabilite și în afara clasei. Am în vedere activități culturale, de cunoaștere a țării sub raport istoric, geografic, artistic, economic etc.

- Ce trebuie să însemne aici apelul la materialul didactic? Întrebarea pornește și de la faptul că o seamă de cabinete școlare de istorie au fost, între timp, lipsite de menirea lor esențială, aceea de a umaniza predarea lecțiilor, de a le întări componenta educativă.

- Dacă prin asemenea procedee s-a ajuns ca predarea lecției de istorie să se facă sec, în sălile obișnuite de clasă, atunci gresit s-a procedat. Lecțiile se cer astfel concepute încât să permită, pe cât posibil, deplasarea elevilor și profesorilor la locul cel mai semnificativ pentru înțelegerea evenimentului istoric respectiv. Am rămas impresionat de consistența educației patriotice realizată, tocmai în acest sens, în școlile din Israel. Aici s-a oficializat procedeul ca elevii, la lecțiile de istorie sau de geografie, să fie introdusi în realitatea concretă de pe teren și studiul ca atare devine relevant, mobilizează integral conștiințele tinere. Este o realitate larg aplicată în școala modernă. Tocmai pe

această cale s-a ajuns la o a doua modalitate de infăptuire **naturală** a educației patriotice: investirea elevilor cu calitatea de **subiecți**, de participanți activi în desfășurarea unor activități specifice, care să aibă o anumită finalitate și, drept urmare, să le cultive tinerilor răspunderea pentru ceea ce fac. Sunt obiective aparent minore, ca cele de caritate, dar care pot avea un impact extraordinar asupra educării civice, patriotice a elevilor.

- Câteva exemple?

- Am în vedere unele activități voluntare de ajutorare a unor cămine de copii, bunăoară. Școli care să ia sub patronajul lor educativ grădinițe sau care să-și ofere serviciile de agenți culturali și artistici unor cămine de bătrâni, unde să organizeze mici spectacole, expoziții etc. Fără această dimensiune culturală, larg răsfrântă în jurul școlii, răjuinează acesteia de a fi, pălește. Mai cu seamă astăzi, când componența cultural-patriotică din școală într-adevăr s-a prăbușit. Profesorii și-au restrâns obligațiile numai la lecțiile din

clase, fără activități culturale complementare care să ducă, în final, la realizarea unor personalități bogate spiritual, afectiv. Aici nu este suficientă informația. Se cere o bogată activitate culturală, care să antreneze individualitatea și răspunderea elevilor. Fără ea și, deci, fără educație patriotică, școala rămâne sterilă.

- Educația patriotică a tinerilor către ce trebuie să conducă sub raportul comportamentului individual cotidian? Când putem aprecia că o asemenea educație a dat roade?

- Cred că educația patriotică trebuie să conducă mai întâi spre acea stare complexă de mândrie și de respect față de simbolurile țării, față de istoria și de prezentul ei. Aici, formalismul nu are ce căuta. Educația e nevoie să fie consistentă, durabilă și firească. De aceea educația patriotică este cea mai complexă între toate activitățile formative.

- Idealul integrării europene poate fi cumva percepă în dezacord cu educația patriotică a elevilor? Sau chiar și numai

ca o prioritate față de aceasta?

- Integrarea europeană nu este altceva decât o structurare a competițiilor care vor avea loc sub egida naționalității, a țării din care

face parte fiecare competitor. Ca atare, conștiința patriotică se cere întărîtă tocmai în această calitate a ei de motor al competiției, care să ducă la reușită, la înțarea pasului cu progresul general. În Europa unită va exista o competiție foarte puternică, spirituală, cultural-spirituală, având frecvențe raporturi la apartenența națională. Când se întâlnesc, indivizii intră în relații de pe pozițiile propriilor națiuni, nu ca europeni de nață.

- Si totuși, intensa migrație a tinerilor tinde, în mare parte, tocmai spre această dezrădăcinare dorită; dacă admitem ca fiind obiective asemenea fenomene, nu tocmai prin aceasta se relativizează exigentele educației patriotice?

- Aici cauza este de ordin material și de aceea trebuie să fie găsit un modus vivendi: societatea să-i asigure individului un minimum de condiții, iar individul să se simtă integrat și răspunzător față de societate. Problema nu este simplă și tocmai de aceea reclamă eforturi tenace, desfășurate într-o perspectivă realistă. Să nu uităm că vârsta Tânără este vârsta idealurilor,

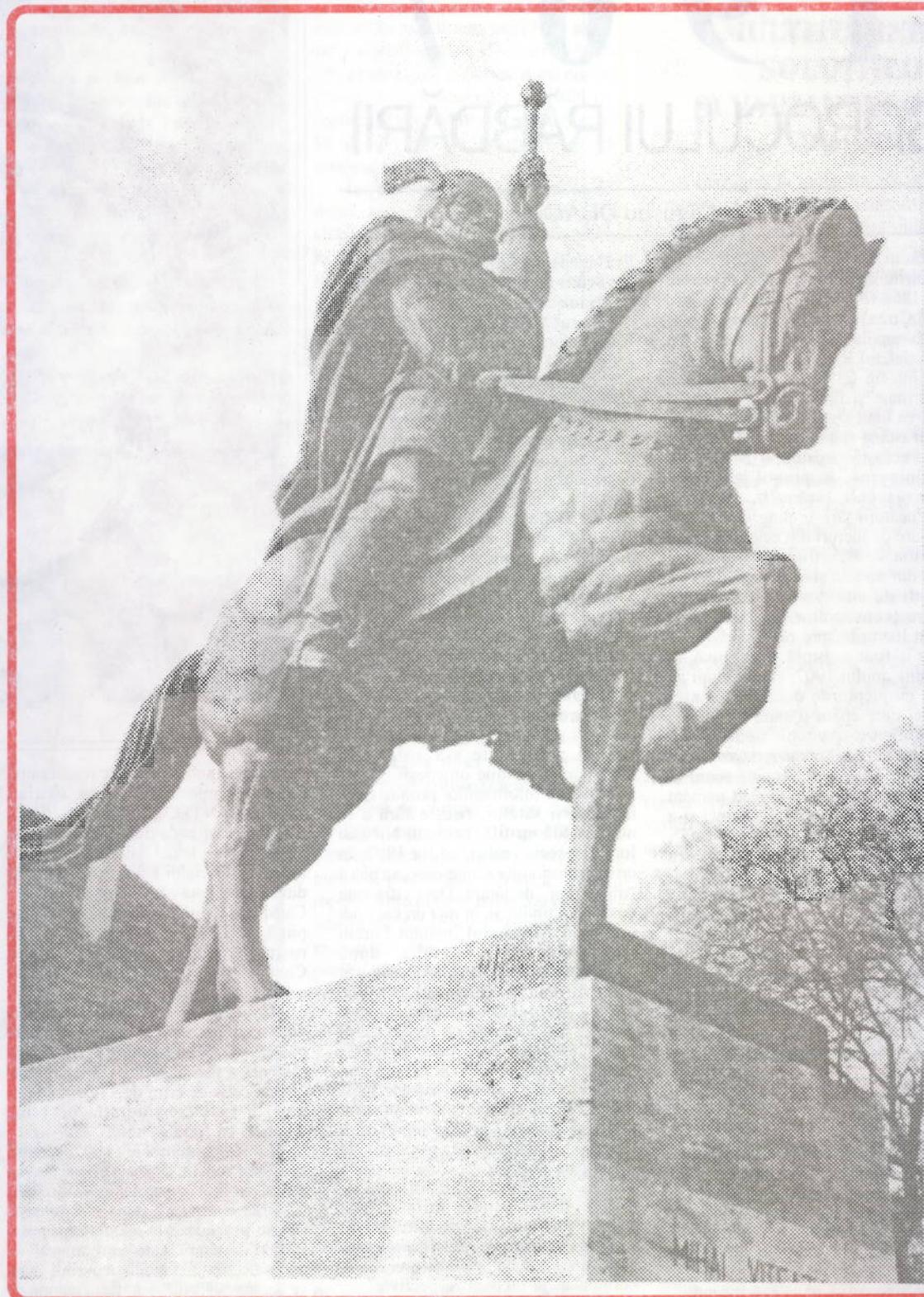
a visurilor, dar nici faptul că, în proporție de masă, asemenea idealuri și visuri se centreză în jurul primatului existențial. Dacă în plan social, individul se lovește de obstacole și vede că nu are mari șanse, sigur că din punct de vedere psihologic el poate să opteze pentru altă realitate. De aici această tendință de evadare: din faptul că aici, la noi, efectiv tineretul nu are asigurată o perspectivă, nu se regăsește în programele de dezvoltare socială, se simte abandonat și atunci evadează din acest univers. Atitudine care se agravează și mai mult în cazul elitelor. Am avut și avem foarte mulți olimpi, dar cum s-au realizat ei? Cum s-a ocupat societatea de ei spre a-și ocupa locul ce li se cuvine? În urmă cu câțiva timp, ca vicepreședinte al Fundației Coandă, am văzut scrierea unui

fost olimpic la fizică; a urmat cursuri intensive în Franța și Germania dar, revenind în țară, se lovește de greutăți în recunoașterea acestor studii. Toate firmele contactate nu l-au vrut, iar în cazul institutului de cercetare, formalismul a atins cote și mai mari. Ce reacții să aibă el aici?

- Domnule profesor, asemenea neajunsuri pot fi amintite cu duiumul. Ele au existat în mare măsură și în perioada interbelică; atunci, ca și azi, lipsa de perspectivă în obtainerea unui loc de muncă atingea cote alarmante. Si cu toate acestea, somerii intelectuali ai anilor '30, de exemplu, nu se gădeau să-și părăsească țara, deși aici ne dăm bine seama că valoarea lor intelectuală se situa la cele mai înalte exigențe europene. În conștiința lor morală rămânea întotdeauna, și în posida oricărora greutăți, sămburele tare al iubirii de țară, de limbă, de neam. Mai mult chiar, la unii există chiar un fel de voluptate a sacrificiului personal făcut, practic, în numele iubirii de țară, chiar dacă fiecare vedea în felul său această țară. Unii o vedea fundamental diferit, de pe poziții ideologice adverse, dar și unea, poate chiar fără ca ei să-și dea seama de asta, o caldă iubire de pământul strămoșesc, de limba maternă, de destinul neamului românesc. De ce toate acestea, pe care le putem numi cum dorî, au ajuns să pară aproape un miracol azi, sau, cel mult, sunt din ce în ce mai rare? Cu toate greutățile ce-i sunt proprii, școala românească poate fi absolută de apariția unei asemenea crize?

- Sunt multe de spus aici, pentru că, vedeți, nu doar la noi există această stare de spirit. Am văzut recent un sondaj de opinie din Italia din care rezultă că 25 la sută dintre tineri doresc să emigreze. Si asta unde? În Italia! Dacă acolo este o asemenea situație, ce să mai zicem de noi? Ati amintit de sacrificiu, că existență superioară dusă la paroxism. Astăzi, el are o altă conotație, poate tocmai pentru că, la noi, mereu s-a apăsat pe această pedală. Depășindu-i-se limite, exigența ca atare se transformă în contrariul ei. Când asemenea limite devin incontrolabile, cerința ca atare nu mai stimulează, ci irită. De aceea, aş zice că trebuie să luăm lucrurile în devenirea lor treptată. Să ajungem la un fel de convenție pentru ca Tânărul să înțeleagă că o eventuală stare materială mai bună în altă parte cere un preț adeseori prea mare. Care nu merită să fie făcut. Problema ține, deci, de întregul nostru sistem de valori cu care operează școala, societatea.

Mihai IORDĂNESCU

AUTONOMIE ȘI INTERESE GENERALE

(Continuare din pag. 1)

Astfel, autorul precizează că "acolo unde autonomia comunelor va fi luată în serios, auto-administrarea comunală poate deveni o parte a societății civile". În același timp, "chiar și instituții finanțate de stat, precum universitățile, pot fi autonome. Nu trebuie însă să tăgăduim că autonomia este mai puternică intemeiată atunci când se bazează pe propria inițiativă a membrilor și că, de regulă, ea se sprijină pe proprietatea privată. Întreprinderi mici și mijlocii sunt, astfel, părți constitutive ale societății civile, la fel cum sunt și fundațiile, uniunile și federațiile". (p.59).

Apare astfel evident că sursele diverse, practic nelimitate, și formele variate ale organizațiilor sociale se centrează în jurul formării societății civile sau pot aspira la aceasta.

Un asemenea proces, spontan în felul său, stimulat de o viață

democratică reală are însă nevoie și de anumite reglementări, îndeosebi în ce privește asociațiile sau societățile non-profit, fundațiile. Având în vedere că în această privință, în România asemenea aspecte sunt reglementate de o lege în vigoare de peste 70 de ani (Legea nr. 21 din 1924), care permite crearea de instituții social-umaniste de cultură, știință și învățământ, non-profit, autonome, neguvernamentale și fără scopuri politice, - așa cum este și Fundația "ROMÂNIA DE MÂINE" - ar fi utilă îmbogățirea și actualizarea reglementărilor legale în domeniul. Aceasta ar fi de natură a contribui, pe de o parte, la structurarea mai clară a societății civile românești, iar pe de altă parte, la afirmarea efectivă a funcționalității sale socio-umane, la afirmarea comportamentului uman specific societății civile contemporane. Toamna un asemenea

Pledoaria lui Dahrendorf pentru clarificarea aspectelor teoretice, dar și cerințelor practice ale societății civile se înscrie astfel uneia din preocupările majore ale lumii de azi și de mâine.

1) Jacqueline Russ, *Le théories du pouvoir*, L.G.F. Paris, 1994, p.316-317;

2) Ralf Dahrendorf, *Conflictul social modern*, Editura Humanitas, 1996, p.59. În continuare trimiterile vor fi menționate în text.

3) F.A. von Hayek, *The Constitution of Liberty*.

Codrule, codruțule!

(Continuare din pag. 1)

pling, iar fata-ntrebată răspunde: Ce-am pierdut nu mai găesc;/ N-am pierdut frunza de fag./Ci un pui care mi-a fost drag¹.

Codrul nu e niciodată rău cu cei ce-l iubesc. Împotriva dușmanilor e însă teribil. În Scrisoarea a III-a, după ce Mircea încearcă să convingă pe Baiazid să se retragă pașnic, iar acesta refuză: Codrul clocoți de zgomot și de arme și de bucium,/iar la poala lui cea verde, mii de capete pletoase./Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoașă/și biruiesc.

În legătură cu ideea codrul, frate cu românul, curentă în limbajul popular și în folclor, ne putem întreba dacă nu a existat o perioadă în cursul căreia codrul nu devenise chiar simbol, posibilitate la care ne propunem să revenim

I. C. Mohanu, *Fîntina dorului, poezii populare din Tara Loviștei*, București, 1975, p.431-432.

1907

PRIMĂVARA SOROCULUI RĂBDĂRII

Dr. Augustin DEAC

În acea "primăvară a sorocului răbdării" din anul 1907, oamenii pământului, "talpa țării", cum se sălăieau partidele istorice să-i numească, s-au hotărât să meargă la arendași pentru "a se învoi" nu cum vor ei, "ci cum pot ei".

"Cauzele revoltei - seria ziarul "Adevărul" din București la 1907 - sunt astăzi unanim recunoscute. Tânării s-au răscusat din cauza mizeriei complete în care i-a adus exploatarea de o sălbăticie sistematică a proprietarilor și a arendașilor de tot soiul de naționalități și de toate categoriile. Fără pământ, fără adăpost omenesc, gol, râu hrănăit, incult și bolnav, lipsit de dreptate, fără unele, fără vite de muncă, trăindu-se zi și noapte numai în folosul exploatorilor săi; sfârmat sub masa grea a dăldiilor disproporționate cu veniturile muncii, dăldii fixate, de altfel, de proprietari săi exploataitori; ajuns la această stare intolerabilă, tânărul român nu mai putea răbdă".

Fire blândă și pașnică, în plângerile lor, tânării avertizau autoritățile să se trezească la realitate înainte de a fi prea târziu. "Domnule prefect - se specifică în Petiția tânărilor din comuna Lunca, satul Stroiești (jud. Botoșani), vă aducem iarăși la cunoștință dv., înainte de a nu ne deda la acte de natură care să tulbere opinia publică, așa că cel mai târziu la 1 martie a.c. să putem începe semănăturile, iar în caz că până la acea dată nu vom găsi un rezultat satisfăcător, vă declarăm că cu forța ne vom duce pe moșie și vom băga plugurile noastre spre a asigura existența noastră și a copiilor noștri și că nu ne vom da înapoi chiar cu riscul vieții noastre."

Situația disperată a tânărilor români a fost ilustrată și în Petiția celor 106 tânărî din comuna Moțăiei (jud. Olt) adresată prefectului județului.

Zadarnice au fost însă sutele de mii de memorii și plângeri, adresate de tânărî din toate colturile țării prefectilor de județe, ministrilor, primului ministru și chiar regelui Carol I, prin care se rugau să se țină seama de soarta lor deosebit de grea și să se ia măsuri urgente de îndreptare a ei, - nimic nu

s-a făcut în folosul lor. "Toate cărmuirile ce s-au strecut la putere de la 1864 (din vremea lui Alexandru Ioan Cuza) - remarcă istoricul A.D. Xenopol - vreme de 43 de ani, nu s-au îndeletnicit cu chestia tânărăescă, decât într-un fel cu totul întâmplător, fără urmare și fără să caute a urmări aplicarea unui sistem întreg de măsuri care ar ridica starea tânărului român". Din această cauză, Vasile Kogălniceanu, în pragul izbucnirii marii răscoale tânărăescă, avertiză:

"Conducătorii țării împing fără să știe la o stare de lucru din cele mai grave și serioase. Nevroind să scoată pe tânărî din săracie și să le dea altfel de învoielî de cum sunt azi, partidele noastre (conservator și liberal) due hotărât lucrurile spre prăpastie!"

Si a fost o luptă groaznică în România anului 1907, când tânării au mers cu piepturile deschise înaintea armatei care apără o stare de lucruri rezemată pe o veche nedreptate. " Tânărul român - preciza o gazetă din străinătate - și-a luat în mâna coasa să plece la seceriș, dar n-a găsit pământ care să-l îi pută lucra. Și atunci și-a pus coasa pieziș și a plecat să-l cătă".

"Pământ, vrem pământ" - era strigătul general disperat al tânărăimii române, după cum constata la 5 martie 1907 ziarul vremii "Universul".

În aceste condiții, Camera Deputaților a votat, în regim de urgență, Legea instaurării stării de asediu. Apoi, comandanții de divizii, regimenter, batalioane, înzestrări cu hărți, planuri, având la dispoziție toate efectivele militare existente, în dotarea cărora se aflau și noile arme "Manlicher" și tunuri, au început să-și exerceze "misuniunea" ca într-un adevărat război.

Însuși ministru de interne, atunci I.I.C. Brătianu, la 16 martie 1907, repeta și el ordinul categoric: "Vă atragem încă odată atențunea asupra absolutei necesități de a se reprimă chiar din primul moment, în modul cel mai energetic, orice bandă care ar comite acte de violență sau incendii".

PHOEBUS: Moș Pătru

Dezvăluind proporțiile masacerului, un contemporan, martor ocular, publicistul N.D. Cocea aprecia: "Dacă s-ar fi înșirat cadavrele tânărăesci de-a lungul și de-a latul Căii Victoriei pe de o parte a Cheiului Dâmboviței și până dincolo de Piața Mare, Majestatea Sa / Carol I/ ar fi putut să meargă de la Palat până la Dealul Mitropoliei ca să rostească Mesajul de deschidere a Camerei, păsind pe un covor moale de carne tânărăescă".

Cu toate acestea, din documentele vremii, publicate în parte în importante colecții de documente; despre marea răscoală a tânărilor din 1907, se aduc dovezi certe că cifra de 11.000 a celor uciși a fost considerată, pe bună dreptate, ca fiind minimă.

La 6 septembrie 1907, fostul magistrat român, Toma Dragu, într-un articol publicat în ziarul francez din Paris "Courier européen", după ce amintește că "se procedase la arestarea a peste 20.000 de tânărî, care sunt aruncați în cicioabe sau în fundul șlepurilor după ce aceștia /soldați/ și-au făcut datoria de

a ucide pe alte 10.000 de tânărî", preciza: "Defin din sursă chiar a unui funcționar la Ministerul de Interne, că numărul tânărilor uciși cu ocazia înăbușirii răscoalei ar depăși cifra de 11.000".

Ziarele "Adevărul" și "Dîmineață", bîzuindu-se pe informațiile corespondenților lor din întreaga țară, inserau ca cifră minimă a tânărilor uciși 11.000, dar considerau că numărul real ar fi de 12.000-13.000.

Am invocat din multimea documentelor doar unele aspecte semnificative, pentru a demonstra dimensiunea și gravitatea atrocităților săvârșite cu sânge rece de armata regală, confirmându-se astfel, că, de fapt, a fost un adevărat război cu foarte mulți morți și răniți. Cu atât mai mare este consternarea față de cei care încearcă să considere ca fiind nerelevante aceste tragice evenimente petrecute în primăvara anului 1907, însângerându-l cumplit, propunând inconscient, probabil, scoaterea acestei file intunecate din istoria patriei.

Preocupări și punctări în mișcarea ideilor

Producerea și manipularea informațiilor în anii tranzitiei

Prof.univ.dr. Petru PÂNZARU

În literatura de specialitate consacrată mijloacelor de informare în masă, ca și în toate dezbatările de la noi privind funcțiile acestora în societatea noastră, accentul principal și atenția prioritată se concentrează pe INFORMAȚII.

Din punct de vedere sociologic și psihoso-sociologic, problema centrală a analizei comportamentului mass-media în orice societate este studierea elementului constitutiv principal, decisiv al comunicării de masă: IMAGINEA (imaginile) alcătuite din seturi continui, articulate, de INFORMAȚII, de MESAJE organizate și pilotate de o intenționalitate, de un interes, de un scop, de o "miză" psihologică, psihoso-socială, psihoculturală, psihopolitică.

Iată de ce considerăm că problematica informației trebuie SUBORDONATĂ problematicii creației și difuzării IMAGINILOR. Nu știură ca atare influențează publicul, ci imaginile despre realitate pe care le construiesc, le evocă, le asociază sau le sugerează respectivele știri structurate în seturi de imagini. Este și motivul pentru care considerăm căseneța mass-mediei e redată prin expresia "mijloace de INFLUENȚARE în masă" și nu de expresia "mijloace de INFORMARE sau de COMUNICARE în masă."

Importanța imensă a mass-mediei derivă tocmai din faptul că reprezintă instituții "uzine" de produs IMAGINI.

Crearea și difuzarea unei imagini FAVORABILE sau DEFAVORABILE constituie o preocupare majoră, un INSTRUMENT PSIHO-SOCIAL, PSIHO-POLITIC FORTE în acțiunea de realizare a unor SCOPURI și INTERESE fundamentale de ordin economic, politic, diplomatic, militar, cultural etc. Societățile moderne au creat puternice INSTITUȚII specializate, experte în materie de creare, difuzare, fixare, menținere a IMAGINILOR și un uriaș aparat de PROPAGANDĂ și CONTRAPROPAGANDĂ.

O dată formate, IMAGINILE joacă multiple funcții psihologice și acționale. În condițiile în care ele sunt întărite, prin mass-media sau experiență colectivă proprie, ele se transformă în STEREOTIPURI (imaginile mentale și aprecierile valorice stabile "congelate") în PREJUDECĂȚI. Sub raport practic imaginile formate (cu atât mai mult stereotipurile și prejudecățile) întemeiază operația de ATRIBUIRE psihologică: în virtutea ei se atribuie evenimentelor, persoanelor, instituțiilor, documentelor, declaratiilor caracteristici pozitive sau negative, independent de valoarea de adevăr sau fals a acestor aprecieri.

Temeul obiectiv al subordonării informației (care desigur până la un anumit punct poate fi tratată de sine stătător) problematicii creației și difuzării IMAGINILOR despre realitățile de diferite grade îl constituie faptul că ele organizează și conferă semnificație informațiilor; ele sunt acelea care influențează gândirea și comportamentele oamenilor, creează sau nu atitudini, stări de spirit, curente de opinie publică. Într-evenimente, fapte (în genere realitățile de gradul I) și membrii societății se interpun, nu informații nude și disparate, ci imagini care oglindesc sau nu realitatea, o exprimă fidel sau nu.

Intenționalitatea, scopurile comunicatorului se exprimă PRIN IMAGINEA creată despre evenimente,

care se folosesc de informații și le subordonează. Comunicatorul nu poate falsifica realitatea, ci doar IMAGINEA despre aceasta.

Imaginile false se creează prin aglomerarea de informații false sau prin MAL-informare, PSEUDO-informare, SEMI-informare și DEZ-informare, prin modalitățile în care sunt organizate, orchestrate, repetitive și comentate diferitele tipuri de informații și difuzate în fluxuri de mesaje.

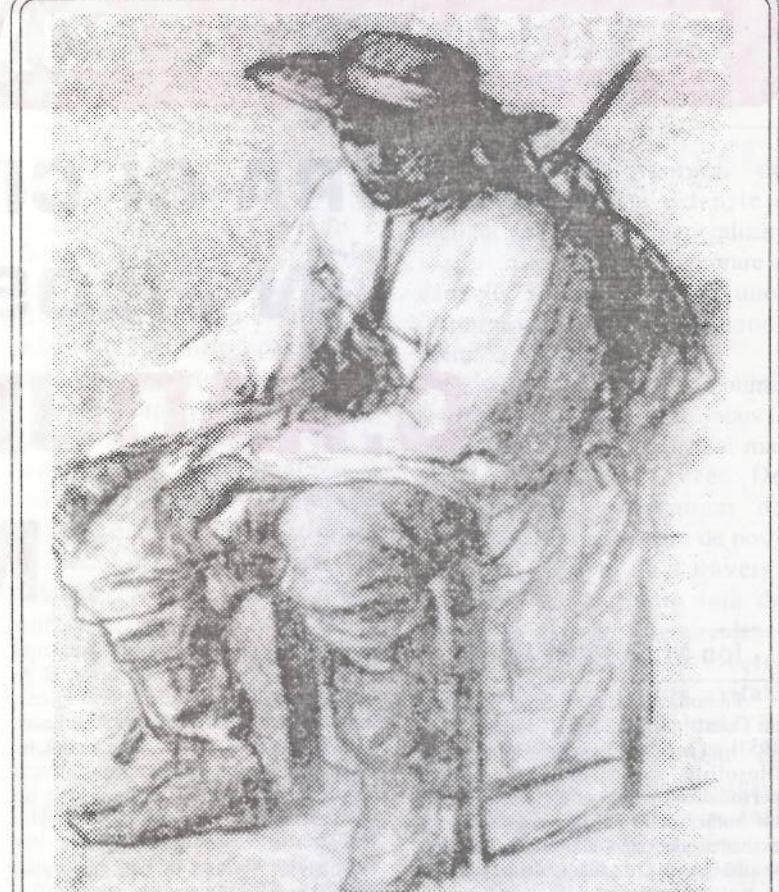
ILUZIA, APARENȚA informației veridice și complete prin mass-media nu e perceptuă ca atare de către marele public. Însoțind o micromasă de informații veridice și oferind o cantitate suficientă, ba chiar supranormativă (din punct de vedere psihologic) de informații, restul de informații care nu informează (ambalaje verbale absolut goale de biți informaționali) este trecut în prima categorie. Publicul e liniștit și satisfăcut, deși, ceea ce nu se știe, nu se comunică este mult mai important, în ordinea practică, decât ceea ce se știe și se comunică. Manipularea este posibilă, deoarece însuși publicul se lasă manipulat, acceptă "regulele jocului".

"Mass-media... transformă libertatea informației și comunicării într-un instrument de manipulare; opiniile,

zvonurile, calomniile, inventiile cele mai absurde încă informația într-o ccață atât de densă, încât cetățeanul este dezorientat și derutat: faptele își pierd conturul, reperile dispar, iar rezultatul, paradoxal, este o pierdere aproape totală a vizibilității și transparenței în viața publică" - serie pe drept cuvânt, Ion Drăgan în studiu "Distorsioni și violență în spațiul politic al societății românești în tranzitie" (publicat în revista "Sociologie românească", nr.1/1992, p.35).

"Tăvălugul" de mesaje și alcătuit din fragmente de realitate, după ce însăși atitudinea față de ea e selectivă (mare, foarte mare parte din realitatea de gradul I rămâne în afara câmpului vizual al mass-mediei, o mică parte din evenimentele FAPT sunt transformate în evenimente-INFORMAȚII). În plus, își spun cuvântul organizarea mesajelor, felul cum "curg" unele după altele (eterogenitatea lor, numită "varietate"), dar mai ales alternanța între fapte foarte importante, unele extrem de grave, de îngrijorătoare cu fleacuri, cu "umplutură", iar la radio cu vesele "cortine" muzicale.

Astfel - așa cum observă René Huyghe - evenimente grave, dureroase și tragic, cum sunt ciocnirile armate și victimele lor, taifunuri sau cutremure devastatoare, sunt egalizate ca

NICOLAE GRIGORESCU: Flacăul din Bacău

importanță cu o nuntă sau un divorț al unei stele de cinema sau cântăreț rock. "Morișca" informațională produce o adevărată "TĂBĀCIRE" psihologică, deoarece atrofiază sensibilitatea oamenilor, îi obișnuiește să pună pe același plan crima cu gestul umanitar, negativul cu pozitivul, le cultivă indiferența, pasivitatea, indolența.

Imaginea, fiind ea însăși o mijlocitoare, o verigă intermedieră între realitate și stările de spirit, atitudinile, opinile și comportamentele oamenilor, este, în același timp, mijlocită de mass-media. De la punctul inițial al difuzării

și implantării ei în conștiința publică, imaginea este mijlocită și propulsată de INTERESE, adică de unul din factorii psihoso-sociali cei mai activi și puternici, cu cea mai largă aria de acțiune și influență asupra practicii sociale.

Calitatea vieții întregii populații a României fost și va fi puternic influențată de IMAGINEA (IMAGINILE), REPREZENTĂRILE MENTALE dominante. Este vorba de două tipuri de imagini care interferează și se influențează reciproc și nu numai de una singură (cea externă) despre România postrevoluționară. Anume:

I) Imaginea, reprezentarea, perceperea mentală de către însăși populația României a evenimentelor la care a participat și participă, pe care le provoacă, sau ale căror consecințe le suportă, imaginile reciproce ale diferitelor segmente, grupuri, categorii sociale, politice, etnice, religioase etc., imaginile reciproce guvernări-guvernări, create și difuzate de către mass-media atât în mediu intern, cât și în cel internațional, la care se adaugă "Imaginea despre sine" a națiunii române;

2) Imaginea creată și impusă în străinătate de medile internaționale și chiar naționale de informație despre România (evenimente, stări de lucruri, stări de spirit, climat etc.); după aceste IMAGINI este judecată și apreciată România în lume, și nu după realitățile de gradul I, obiective.

Analiza (îndeosebi din străinătate, ca profesorul american Peter Gross) au constatat fenomenul săraciei de informații în presa post-revoluționară, politizări excesive, uneori chiar totale a mesajelor, partizanatului și priorității acordate comentariului, efortului de a crea (manipula) prin IMAGINI opinia publică.

"Mass-media și jurnaliștii români au eşuat, în general, în a informa și a educa, sau a contribui semnificativ la stabilirea unei noi culturi politice și la resocializarea publicului. Până în ziua de azi, ei preferau să încearcă să convingă și să accentueze tendința diferitelor segmente ale publicului să judece într-un anumite fel unele probleme - în funcție de vederile socio-politice la care aderă". Si mai departe: "De fapt, publicul trebuie convins, determinat să adere la un adevăr mai universal decât cel subiectiv oferit de mesajele îngust politico-ideologice, incluse în vederile partizane. Si trebuie convins și determinat prin informare și prin educare, nu prin polemici, atitudini partizane, jumătăți de adevăr, făcând pură și incompletitudine" (Peter Gross, Intervenție la Colocviul Internațional „Tranzitia presei și presa de tranzitie“, Costinești, 1992). (Va urma)

SOCIETATEA ȘI STUDIUL POLITICII Diversitatea sistemelor politice

Dr.Ion MITRAN

Având un caracter deschis și structuri proprii, îndeplinind funcții specifice care îi permit autoreglarea, sistemul politic își afirmă funcționalitatea prin anumite forme de guvernământ și regimuri politice, care diferă între ele iar aceasta datorită condițiilor de formare și dezvoltare. Așa, de pildă, alegând pentru analiză "cinci democrații liberale" (S.U.A., Germania, Marea Britanie, Italia și Franța) un autor francez constată, utilizând metoda comparativă, că deși acestea au în comun idealuri și instituții care le unesc pluralismul, mecanisme democratice pentru exprimarea opțiunilor, organizarea de instituții echilibrate și limitate, supunerea autorității publice și a cetățenilor față de prevederi constituționale, a priori, fiecare din democrații amintite se distinge printr-o personalitate bine marcată. "Se observă mai întâi un grup de trei țări (Statele Unite, Franța, Marea Britanie) moștenitoare ale unei lungi tradiții democratice, dezvoltate timp de două secole, în timp ce alte două state, Germania și Italia, nu au cunoscut decât scurte momente de democratizare înaintea stabilirii regimurilor republicane actualmente în funcție. Dar, în cadrul primului grup, apar numeroase diferențe: Statele Unite și Marea Britanie constituie modele de stabilitate și continuitate, în timp ce Franța a experimentat, după 1789, aproape toate formele imaginabile de

guvernare; sistemul american, ca și cel francez sunt fructul unei Revoluții, în vreme ce Marea Britanie de după secolul al XVII-lea a evoluat prin ajustări lente și progresive. În această țară, democrația a putut să se stabilizească fără a rupe cu formele monarhice pe când cea mai mare parte a țărilor Europene continentale au identificat edificarea democrației cu eliminarea regalității".

Există, așa dar, diversitate și

specificitate națională dar și un patrimoniu comun al sistemelor politice naționale și regimurilor politice din cadrul acestora.

Pentru a continua considerațiile de mai sus asupra celor cinci țări occidentale, respectând aceleasi criterii, se poate spune că lucrurile nu stau cu totul altfel (se înțelege, schimbând ce este de schimbă) în cazul altor țări din centrul și sudul continentului, cum ar fi Polonia, România sau Grecia. Fiecare dintre acestea dispune de tipuri de sisteme și regim politici asemănătoare, dar și diferite, toate cele trei cunoșcând, o vreme, anumite tipuri de regim dictatorial, dar acumulând și anumite experiențe pe calea democrației pluraliste, a adaptării unor constituții care să consacre această cale. Sub un alt aspect, dintre cele esențiale, desigur, al introducerii diferitelor reforme, începând cu cele economice, cazuile Poloniei și României diferă. În timp ce Polonia a început drumul reformelor radicale încă sub vechiul regim, la începutul anilor '80, iar nou regim s-a constituit sub impactul a ceea ce

s-a numit "revoluția de catifea" (asemănător fostei Cehoslovacie sau Ungariei), România nu a "reformat" vechiul regim iar trecerea la unul nou s-a făcut brusc, prin răsturnare revoluționară sau ruptură de sistem.

Cazuri specifice de evoluție a sistemelor și regimurilor politice se regăsesc în fiecare din zonele lumii: din America de Sud până în Africa, din America de Nord până în Asia. Analiza politologică relevă, mai ales prin comparație, că asemănările și deosebirile dintre sisteme politice ori dintre regimuri politice sunt produsul istoriei, în general, dar și al dezvoltării ideilor și instituțiilor politice, în special, fiind, în fapt, și în ultimă instanță, rezultanta îmbogățirii și fructificării culturii politice în cadrul fiecărei națiuni, fiecăruia stat sau fiecărei zone geografice, cultura politică fiind "șlefuită" de tradițiile istorice, ca și de procesele în curs, ce acoperă activități sociale, economice și politice. Tradițiile istorice și cultura politică specifică unei țări, unei zone (continent, sub-continent) fac parte dintre variabilele care "forjează" o anumită dinamică sau "personalizează" un sistem politic sau altul, datoria analistului politic fiind aceea de a descrie acest proces, delimitând tipologia sistemelor și regimurilor politice în diversitatea și unitatea lor.

1. Yves Ménny, Politique comparée, 3e éditions 1993, Les démocraties Allemagne, Etats-Unis, France, Grande Bretagne, Italie, Montchrétien, Paris, 1991, p.10

PERMANENȚE ROMÂNEȘTI

CULTURĂ ȘI CIVILIZAȚIE ÎN FILOSOFIA LUI C.RĂDULESCU- MOTRU

Ion Mihail POPESCU

Filosofia și, prin interpretare, sociologia lui Constantin Rădulescu-Motru (1868 - 1957) au o notă diferențială în raport cu filosofile și sociologile epocii: **personalismul energetic și vocația, factor hotărâtor în cultura popoarelor**. În evaluarea adecvată a acestor note trebuie să se aibă în vedere studiile **Cultura română și politicianismul** (1904), **Puterea sufletească** (1908), **Personalismul energetic** (1927), **Vocația, factor hotărâtor în cultura popoarelor** (1932) și, în unele privințe, tezele principale din **Românismul-catehismul unei noi spiritualități** (1936), **Timp și destin** (1940) și **Etnicul românesc** (1942), pentru că în ele se află elementele prime pe care sunt așezate și formulate concepții de cultură și civilizație și ele exprimă conținutul celor două concepte.

Personalismul energetic presupune definirea prealabilă a conceptului de personalitate. El este gândit de Constantin Rădulescu-Motru în chip totalizator, prin prisma unor numeroase legături. Cele esențiale sunt legăturile omenire-individ, eu-conștiință, eu-personalitate, personalitate-natură. Prin conținutul acestor noțiuni și prin cel al relațiilor dintre ele, Constantin Rădulescu-Motru ajuns la concluzia că personalitatea, obiect de cercetare și de explicare al mai multor discipline, este rodul plenitudinar al experienței acumulate de omenire, adică al datelor bio-psihice moștenite, așa încât personalitatea întregesc mersul naturii. Ea nu-i numai un fapt al naturii ca rezultat al evoluției, ci și al constituției lăuntrice a omului (conservarea formelor evoluției și o continuu reorganizare a lor). Personalitatea individuală este echivalentul aptitudinilor pe care insul existențial uman le introduce în viață socială, și nicidcum o copie a unor personalități ideale și eteme. Individualitatea explică unitatea sufletească a personalității care lucrează prin diferențiere. Elementele noii apar în contextul **adaptării**, adaptarea produce **variațiunea**, iar este **noutatea**.

Individual continuu omenirea, diferențind-o și îmbogățind-o. O dată cu fiecare generație apar noi variații, care se păstrează și se transmit generațiilor viitoare. Variații sunt **anticipații**. Anticipațiile - "variații pentru un scop" - au o semnificație adâncă. Prin ele se produce marea mutație de la **bios la psyche**. Nu orice aptitudine dă naștere personalității, ci numai aptitudinile statonice într-un gen de muncă. Munca reprezintă factorul hotărâtor în naștere și în dezvoltarea personalității. Prin muncă, omul a devenit producător de unele și creatori de bunuri și valori.

Ce este, însă, **personalismul energetic**? Personalismul energetic - argumenta Constantin Rădulescu-Motru - este un rationalism pus la punct cu progresul științei contemporane. În locul denumirii de rationalism, el are denumirea de personalism, fiindcă persoana omenescă este pentru dânsul realitatea cea mai întregită din căte ne este dat să cunoaștem. El este energetic pentru a indica metoda după care realitatea este stabilită. Sub noțiunea energiei oamenii de știință înțeleg astăzi legea cea mai generală dobândită prin experiență și inducție. Personalismul energetic este, prin urmare, un realism fundat pe extensiunea legii energiei la întreg câmpul vieții omenesti, atât materiale, cât și sufletești. În sistemul lui, persoana omenescă ocupă locul central, fiindcă în viață acesteia se face imbinarea diferitelor concretizări pe care le ia legea energiei; concretizări pe care le studiază un mare număr de științe speciale".

E de înțeles că astfel definit, personalismul energetic al lui Constantin Rădulescu-Motru difere de energetismul lui Wilhelm Ostwald. În primul, personalitatea

este energia în acul ei desăvârșit, în al doilea, personalitatea este o formă de energie. Cel dintâi consideră persoana ca o unitate de actualizare spre care se dirijează toată desfășurarea energiei din natură, pe când energetismul privește personalitatea ca alcătuitură din mai multe forme de energie. "Pentru energetism - consideră Constantin Rădulescu-Motru - personalitatea este un moment al energiei; pentru personalismul energetic, personalitatea este o direcție a energiei. Cel dintâi este o filosofie monistă pe baza abstractiunilor mecaniciste; cel de al doilea este o filosofie monistă pe baza realului trăit în personalitate".

Personalitatea omenească este, în felul acesta din urmă, personalitatea energetică, activă, dinamică și transformatoare, datorită, mai presus de orice, muncii.

40 DE ANI DE LA TRECEREA ÎN ETERNITATE A FILOSOFULUI

Vocația - al doilea concept de seamă din sistemul lui Constantin Rădulescu-Motru și notă specifică în caracterizarea culturii și civilizației - este pusă în legătură cu munca și cu activitatea socială. "Vocația aduce întregirea muncii individului într-o operă de valoare socială. "Munca produsă prin vocație este deasupra intereselor egoiste. Vocația duce totdeauna la înăpăturirea unui bine social".

Vocația nu se identifică în nici un fel cu **instinctul**, nici omul de vocație - cu **profesionalistul**. "Oamenii de vocație prezintă o admirabilă potrivire a firii lor la munca pe care societatea o cere de la individ. Din această admirabilă potrivire rezultă, pe de o parte, mulțumirea internă a aceluia cu vocație și, pe de altă parte, avantaje excepționale pentru societate".

Omul de vocație găsește în munca

întregirea lui ideală, și această întregire îl este impusă lui de natură. "Prin această întregire impusă, natura își urmărește rolul său de izvor al culturii omenesti. Omul de vocație este instrumentul care ridică energia unui popor de la nivelul rădăcinilor cosmice la nivelul culturii spirituale. Natura întrebunează pe oamenii de vocație pentru a asigura cristalizarea unei culturi, întocmai cum întrebunează germanii pentru a asigura continuitatea formelor vieții animale".

Personalismul energetic își găsește întregirea lui solemnă în **teoria vocației**. În timp ce personalitatea este cheia personalismului energetic, vocația este desăvârșirea personalității. Personalitatea prețuiește în viață practică atât că prețuiește tipul de vocație în care ea își găsește înăpăturire.

În **Cultura română și politicianismul** (1904), Constantin Rădulescu-Motru a încercat să analizeze cultura pe baza procesului de **actualitate a fenomenului conștiinței**, spre a argumenta racilele politicianismului în România din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, pe când în **Puterea sufletească** (1908, ediție definitivă 1930), el a analizat cultura **caputare socială**. În **Elemente de metafizică pe baza filosofiei kantiene** (1912), cultura este discutată ca produs al conștiinței reale, iar

sufletească are rol hotărâtor în devenirea vieții social-culturale.

Prin născocirea **instrumentelor de muncă**, omul, facând saltul de la biologie la social, a devenit ființă culturală. Orice pas mare pe drumul dezvoltării instrumentelor de muncă și pe drumul întrebunării lor, a marcat un pas uriaș pe drumul culturii, iar factorul economic a jucat, în acest proces, rolul decisiv intrucât "Logica economică a precedat, în mod natural, logica moralei și a inteligenței".

Constantin Rădulescu-Motru nutrea iluzia că tehnica "producționiștie economică" este dominată de "puterea sufletească".

În **creație**, Constantin Rădulescu-Motru deosebea doi factori: unul **personal inventiv** și altul **colectiv-tradițional**.

Primul are rol precumpărător în artă, al doilea - în științe ("exacte"), în instituții juridice și în instituții religioase. El se completează în orice fel de creație. "În cea mai personală poezie, unde se exprimă sentimentul trecător al unui moment de viață - consideră Constantin Rădulescu-Motru - există, alături de invenția personală a poetului, și tradiția limbajului, fără de care poetul n-ar putea să se exprime. Poetul nu înventează decât în măsură în care poate utiliza tradiția limbii sale maternă. În toate celelalte opere de artă, același lucru, cu singura deosebire că în pictură, în sculptură, în muzică factorul personal inventiv este cu mult mai redus. Omul de știință înventează numai în colaborare strânsă cu factorul tradițional".

Din neînțelegere complementară a conținutului celor doi factori a rezultat, în opinile lui Constantin Rădulescu-Motru, opozitia dintre cultura și civilizație. "Opoziția" care apare, în nuce, și în **Cultura română și politicianismul**, înălțărată în celelalte scrierile, se referă, cu deosebire, la ideile lui Oswald Spengler, Herman Kevserling și Nikolai Berdiaev, contra cărori Constantin Rădulescu-Motru, asemenea altor gânditori români (P.P. Negulescu, Simion Mehedinti, Lucian Blaga, Nicolae Bagdasar) nu și-au crutat puterile de argumentare.

"Dacă ar fi adevarată teoria că civilizația este un produs degenerat al culturii, ar trebui atunci să găsim la primii o inferioritate vădită a operelor de simplă tehnică tradițională; ar trebui, în orice caz, să găsim la ei viață practică și tehnică mult inferioră vieții lor intelectuale. Cu toate acestea, găsim ceva cu totul contrar. În speculațiile lor mintale, primii sunt lipsiți de bun-

sim, ei au credințele cele mai absurdă despre suflet și despre natură; factorul inventiv la ei dă o producție cu totul dezordonată, pe când aceeași primitivă, în viață lor practică și, mai ales, în întrebunătarea instrumentelor de muncă, sunt cu bun-sim și cu prevedere".

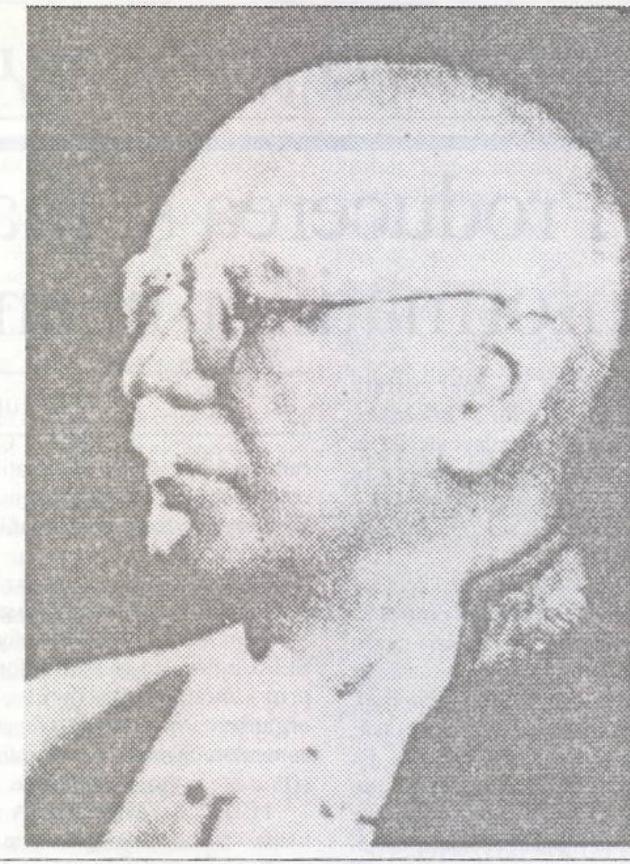
Cultura și civilizația nu se opun, ci se completează. În privința aceasta, Constantin Rădulescu-Motru dovedea că originalitatea creațoare a unui popor este consecință necesară a vieții lui sufletești. "Viața sufletească - scria el în **Vocația, factor hotărâtor în cultura popoarelor** - începe cu instinctele tehnice, se continuă cu imitație, pentru a se înălța la conștiința personală. Tradiția precedă conștiinței personale. Adică - preciza el - civilizația precedă culturii".

Cultura adevărată presupune o condiție prealabilă: **civilizația**. "Numai după ce omul se ridică prin tehnici, prin higenă, prin instituții și prin tradiție religioasă la o anumită stăpânire asupra naturii și asupra instincțelor, numai atunci se poate vorbi de posibilitatea originalității sale culturale".

Modul cum pune și modul cum soluționează Constantin Rădulescu-Motru problema culturii și civilizației în **Cultura română și politicianismul** sunt înrudite, în unele privințe, cu idei rostite de H. Schurtz și H.S. Chamberlain, dar sunt delimitate, în chip radical, în celelalte studii, nu numai de ei, ci și de ideile lui O. Spengler și de alte idei zgromoase ale unor precursori și apologeti ai pangermanismului, care treziseră reacții de respingere în toată lumea civilizată. Astfel de reacții atitudinale reprezintă un titlu de glorie al tuturor gânditorilor români care au contribuit, într-un fel sau altul, la definirea celor două concepte. Constantin Rădulescu-Motru le-a definit adesea și le-a aplicat culturii românești în creștere, îndeosebi în studiile **Personalismul energetic**, **Vocația, factor hotărâtor în cultura popoarelor**, **Românismul-catehismul unei noi spiritualități**, **Timp și destin și Etnicul românesc**, socotind că viitorul omenirii, legat de destinul culturii și civilizației, nu este nocturn, ci luminos și că națiunile mari și mici își urmează timpul lor istoric și social prin individualitatea lor proprie, prin personalitatea lor specifică, prin vocația lor proprie și prin destinul lor singularizat în Marele Tot al societății. Români nu fac excepție de la această concluzie.

Revista se poate procura prin abonament sau, direct, de la sediul redacției.

Costul unui abonament trimestrial este de 3600 lei. Plata abonamentelor se face prin mandat poștal sau dispozitie de plată pe adresa: Fundația "România de Mâine", Palatul Sporturilor și Culturii, Parcul Tineretului, Sectorul 4, București, Cont 451.00.972-B.C.R.-S.M.B.

REVISTA
OPINIA
națională

Tiparul executat de

TIPOGRAFIA

FUNDATIEI "ROMÂNIA DE MÂINE"

TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:

Carmen ZAHARIA

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: București, Palatul Sporturilor și Culturii, Parcul Tineretului, Sector 4, București, Telefon: 330.40.40/interior 182